"ALPOMISH" DOSTONIDA XALQONA RUH VA VATANPARVARLIKNING ULUG'LANISHI

Saidmuradova Saxiba Jalmuradovna-TerDPI dotsenti,PhD
Abirova Sevinch Jumanazarovna- TerDPI talabasi
Nurmuhammadova Oydin Muhammadjon qizi-TerDPI talabasi

Annotatsiya. "Alpomish" dostoni o'zbek xalq og'zaki ijodining muhim va yirik namunalaridan biri bo'lib, unda xalqona ruh hamda vatanparvarlik g'oyalari chuqur va ta'sirchan tarzda aks ettirilgan. Asarda Alpomish siymosi orqali xalqning ezgu orzulari, jasurligi, fidoyiligi va yurtga bo'lgan cheksiz mehr-muhabbati namoyon bo'ladi. Doston voqealari davomida milliy an'analar, urf-odatlar, insoniylik va hamjihatlik qadriyatlari yorqin ifoda etiladi. Qahramonning yurt erkinligi va xalq osoyishtaligi yo'lida qilgan kurashlari, uning chinakam vatanparvar ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: xalq og'zaki ijodi, xalqona ruh, vatanparvarlik, milliy qadriyatlar, jasorat, sadoqat, yurtga muhabbat, birlik va hamjihatlik, urf-odatlar, qahramonlik, ma'naviy meros.

O'rganishlar shuni ko'rsatadiki, "Alpomish" dostoni o'zbek xalqi orasida ikki asosiy versiya va ko'plab variantlarda keng tarqalgan. O'tgan asrda uning variantlari yigirma sakkiz xalq baxshisidan o'ttiz uch marta (to'liq matn, parcha yoki mazmuni bo'yicha) yozib olingan. To'la variantlarni yozib olgan mashhur baxshilar qatorida Fozil Yo'ldosh o'g'li, Muhammadqul Jonmurod o'g'li Po'lkan, Berdi baxshi, Bo'ri Sodiq o'g'li, Bekmurod Jo'raboy o'g'li, Mardonaqul Avliyoqul

o‘g‘li, Abdulla Nurali o‘g‘li, Saidmurod Panoh o‘g‘li, Umir baxshi Safar o‘g‘li kabi dostonchilar mavjud.

Yozib olingan qo‘lyozmalarning asl nusxalari O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Alisher Navoiy nomidagi Til va adabiyot institutining folklor arxivida saqlanadi. Ushbu variantlar ichida eng mukammali va badiiy jihatdan yuksagi — Fozil Yo‘ldosh o‘g‘lidan yozib olingani. Uning qo‘lyozmasida shoirning doston yaratish mahorati to‘liq namoyon bo‘lgan. Fozil Yo‘ldosh o‘g‘li “Alpomish”ni butun umr davomida kuylab kelgan. Mashhur shoir Hamid Olimjonning so‘zlari bilan aytganda, bu doston uning shoirlik “beshigi” bo‘lgan.Dostondagi voqealar rivojidan ham biz sadoqat, botirlik tuyg‘ularini ko‘rishimiz mumkin. O‘zbek o‘g‘lonlarining mard, jasur, qo‘rqmas ekanligini ham ko`ramiz.Xalqona ruhning juda erkin ekanligini, bir ‘‘Chupronto‘y’’ misolida , ya’ni ota - ona tomonidan qilinadigan hozirda ‘‘Sunnatto‘y’’ shaklida ham uchraydi.Barchinning o‘z yori uchun qo‘ygan shartlari orqali u yigitning qanchalik mardligini ko‘rish maqsadida qilingan edi. Xalq dostonlari qadimiy meros bo‘lib, ular yaratilgan davrning dunyoqarashi, shuningdek, jonli an’anaviy ijod va ijro jarayonlarida xalq ruhining obyektiv holatini aks ettiradi. Mazmun va shakl jihatidan ba’zan kengayib, ba’zan torayib, bu dostonlar ajdodlardan avlodlarga og‘zaki shaklda yetib kelgan adabiy yodgorliklardir. Ular xalq tarixidagi qahramonlik voqealarini badiiy tarzda ifodalab, milliy o‘zlikni anglashning muhim manbai hisoblanadi.O‘zbek qahramonlik dostonlari asrlar davomida shakllangan va eng yaxshi namunalarini xalq san’atkorlari — baxshilar og‘zaki epik an’analar orqali bizga yetkazgan. Bunday dostonlarning qadimiy ildizlari saklar, massagetlar, sug‘diylar va xorazmiy urug‘ va qabilalarning afsona va rivoyatlariga borib taqaladi. Shu bilan birga, ularning katta qismi o‘zbek xalqining yagona xalq

sifatida shakllanishi davrida, patriarxal urug'chilik munosabatlarining yo'qolishi va ilk feodal tuzumning paydo bo'lishi bilan bog'liq. Ular xalqimizning o'zligini anglash va milliy birlik sari qadam tashlashidagi she'riy meros sifatida yuzaga kelgan."Alpomish" dostonida bunday epik she'riyatning eng yorqin namunasi, hatto birinchisi sifatida namoyon bo'ladi. Dastonda bir oila taqdiri orqali qadimiy o'zbek urug'ining taqdir taqozosi bilan bo'linib ketishi va qayta birlashishi badiiy tarzda tasvirlanadi. Shu orqali millat birligi, qahramonlik, el-yurt farovonligi, oila baxti va vatan ravnaqi g'oyalari kuylanadi. Shu sababli "Alpomish" xalqimizning uyg'oq xotirasi sifatida qadrli sanaladi.

Bugungi kunda u mustaqil rivojlanish davrida millat birligi va ma'naviy uyg'onish, milliy g'urur va o'z-o'zini anglash ramzi sifatida baholanadi. O'zbekiston Respublikasining birinchi prezidenti I.A. Karimov 1999-yil

6-noyabrda "Alpomish" dostonining 1000 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimda ta'kidlaganidek, bu doston o'zbekning o'zligini namoyon etadigan, mard va tantanali xalqimizning yurakdan chiqqan, avloddan-avlodga yetkazilgan qahramonlik qo'shig'idir. Aslida, xalqimiz tarixi davomida yuz bergan voqealar to'plami tuganmas doston bo'lsa, "Alpomish" ana shu dostonning shohbayti hisoblanadi. Ushbu mumtoz asarda tarixning to'fonlari va hayot sinovlaridan omon chiqqan, o'zligini yo'qotmagan xalqimizning bag'rikenglik, matonat va olijanoblik kabi ezgu fazilatlari yorqin ifoda topgan.[1] "Alpomish" dostonida xalqona ruh va vatanparvarlik g'oyalari asarning markaziy mavzusini tashkil qiladi. Bosh qahramon Alpomish orqali xalqning jasorati, fidoyiligi, sadoqati va ona yurtga bo'lgan cheksiz muhabbati yorqin va hayotiy tasvirlanadi. Doston voqealari davomida xalqning urf-odatlari, qadriyatlari, o'zaro mehr-muhabbat va hamjihatlik

[1]https://api.ziyonet.uz/uploads/books/4067/5bebe445e6398.pdf

ruhiyati ko‘rsatilib, milliy o‘zlik va madaniyatning muhim jihatlari ifodalanadi.Alpomishning yurt ozodligi, xalq tinchligi va farovonligi uchun qilgan mardona kurashlari vatanparvarlikning eng yorqin timsoli sifatida taqdim etiladi. Shu bilan birga, asarda xalqona ruh oddiy, samimiy va jonli badiiy tasvirlar orqali aks ettiriladi, bu esa o‘quvchida xalqning qadriyatlari va tarixiy merosiga bo‘lgan hurmatni uyg‘otadi.Doston shuningdek, yosh avlodni ma’naviy jihatdan tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Alpomishning qahramonlik va sadoqat timsollari yoshlarni jasorat, vatanparvarlik va milliy birlik ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu sababli “Alpomish” nafaqat badiiy asar, balki xalqning tarixiy ongini, qadriyatlarini va milliy ruhiyatini kelajak avlodlarga yetkazuvchi muhim manba hisoblanadi.[2]

XULOSA

“Alpomish” dostonining o‘zbek madaniyati va xalq adabiyotidagi o‘rni nihoyatda muhimdir. Ushbu doston nafaqat badiiy asar sifatida, balki xalqning tarixiy xotirasi, ma’naviy merosi va milliy ruhiyatini ifodalovchi bebaho yodgorlik sifatida qaraladi. Uning keng tarqalishi, turli variantlarining mavjudligi va mashhur baxshilar tomonidan og‘zaki ravishda saqlanib kelishi dostonning xalq ongidagi ahamiyatini ko‘rsatadi. Ayniqsa, Fozil Yo‘ldosh o‘g‘li tomonidan yozib olingan variantining badiiy mukammalligi doston yaratish san’atining yuqori darajasini namoyon etadi va bu asar xalq ijodidagi eng yorqin namunalar qatoriga kiradi.[3]

“Alpomish” orqali biz xalqona ruh va vatanparvarlikning chuqur ifodasini ko‘ramiz. Asarda bosh qahramonning jasorati, sadoqati, ona yurtga bo‘lgan

[2] https://en.wikipedia.org/wiki/Alpamysh

[3] Alpomish. O’zbek xalq qahramonlik dostoni

muhabbati, shuningdek, xalqning urf-odatlari va qadriyatlari orqali milliy birlik va madaniyatning asosiy jihatlari aks ettiriladi. Dostonning mazmuni shuni ko'rsatadiki, har bir insonning mardligi, sadoqati va qahramonligi o'zining tarixiy va ma'naviy ildizlariga bog'liq. Shu sababli "Alpomish" nafaqat yosh avlodni vatanparvarlik, jasorat va fidoyilik ruhida tarbiyalashda, balki xalqning o'zligini anglash va milliy g'ururini oshirishda ham katta ahamiyatga ega.Shuningdek, doston tarixiy voqealar, xalq hayotidagi sinovlar va qadimiy urug'lar bilan bog'langanligi sababli, u xalqimizning tarixiy davomiyligini, bag'rikenglik, matonat va olijanoblik kabi ezgu fazilatlarni ifodalaydi. Shu ma'noda "Alpomish" xalqimizning uyg'oq xotirasi va ma'naviy merosi sifatida qaraladi, u milliy birlik, vatanparvarlik va madaniy merosni kelajak avlodlarga yetkazuvchi bebaho manba bo'lib xizmat qiladi.Umuman olganda, "Alpomish" dostonida xalqona ruh va vatanparvarlik mavzusi nafaqat qahramonlik voqealari orqali, balki xalqning tarixiy tajribalari, qadriyatlari va ma'naviyati bilan birga uyg'un ravishda yoritilgan. Bu esa dostonni nafaqat adabiy asar, balki xalqning tarixiy, ma'naviy va madaniy merosining eng ulkan namunasiga aylantiradi.[4]

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alpomish. O'zbek xalq qahramonlik dostoni
2. h-davron.uz/kutubxona/uzbek/alpomish-ozbek-xalq-qahramonlik-dostoni-2.html
3. АЛПОМИШ.Ўзбек халқ қаҳрамонлик достони.Айтувчи: Хўшбоқ бахши Мардонақул ўғли.Ёзиб олиб, нашрга тайёрловчи: Тоштемир Турдиев
4. https://oyina.uz/uz/article/3444

[4] h-davron.uz/kutubxona/uzbek/alpomish-ozbek-xalq-qahramonlik-dostoni-2.html

5. Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.
6. Zafariddin Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.
7. Dilshoda, A. (2025). MUHAMMAD YUSUF IJODINING ADABIYOTIMIZDA TUTGAN O 'RNI. Global Science Review, 1(1), 388-392.
8. Xurramovna, Q. G., & To'raqulovna, D. M. (2025, December). "FARHOD VA SHIRIN" DOSTONIDAGI ONOMOSTIK BIRLIKLARNING BADIIY-POETIK AHAMIYATI. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*. (Vol. 1, No. 5, pp. 58-61).
9. Saidmuradova, S., & Madina, T. L. (2024). ALISHER NAVOIY SHE'RIYATI POETIKASI. *PEDAGOGS*, *57*(1), 147-152.
10. Farida, X., To'xtayeva, D., Murtazayeva, M., & Abdurahmonova, D. (2025). SAB'AI SAYYOR" DOSTONINING BOBLARI BO'YICHA TAVSIFI. *Shokh Articles Library*, *1*(2).